Kohtulahendite kogumik

ÜLDKOHTU OTSUS (neljas koda laiendatud koosseisus)

20. detsember 2023 *

Lepinguväline vastutus – Riigiabi – Abi, mille Itaalia asutused andsid Banca Tercasele – Otsus, millega abi tunnistatakse siseturuga kokkusobimatuks – Aegumine – Jätkuv kahju – Osaline vastuvõetamatus – Eraõiguslikele isikutele õigusi andva õigusnormi piisavalt selge rikkumine – Põhjuslik seos

Kohtuasjas T-415/21,

Banca Popolare di Bari SpA, asukoht Bari (Itaalia), esindajad: advokaadid A. Zoppini, G. M. Roberti, I. Perego, G. Parisi ja D. Gallo,

hageja,

versus

Euroopa Komisjon, esindajad: L. Flynn, I. Barcew, A. Bouchagiar ja D. Recchia,

kostja,

ÜLDKOHUS (neljas koda laiendatud koosseisus),

koosseisus: president R. da Silva Passos, kohtunikud S. Gervasoni, N. Półtorak (ettekandja), I. Reine ja T. Pynnä,

kohtusekretär: V. Di Bucci,

arvestades menetluse kirjalikku osa,

arvestades asjaolu, et kolme nädala jooksul alates menetluse kirjaliku osa lõpetamisest teatamisest ei olnud pooled esitanud taotlust kohtuistungi määramiseks, ning olles Üldkohtu kodukorra artikli 106 lõike 3 alusel otsustanud teha otsuse ilma menetluse suulise osata,

on teinud järgmise

* Kohtumenetluse keel: itaalia.

otsuse

1 Hageja Banca Popolare di Bari SpA palub ELTL artikli 268 alusel esitatud hagiga selle kahju hüvitamist, mis talle tekkis komisjoni 23. detsembri 2015. aasta otsusega (EL) 2016/1208 riigiabi kohta, mida Itaalia andis Tercase pangale (riigiabi SA.39451 (2015/C) (ex 2015/NN)) (ELT 2016, L 203, lk 1; edaspidi „Tercase otsus“).

Vaidluse taust

2 Itaalia majandus- ja rahandusministeerium otsustas 30. aprillil 2012 ettepaneku põhjal, mille oli esitanud Banca d’Italia (Itaalia keskpank), kes oli Banca Tercases (edaspidi „Tercas“) tuvastanud õigusrikkumisi, alustada Tercase suhtes erihaldusmenetlust.

3 Itaalia keskpanga nimetatud erihaldur alustas 2013. aasta oktoobris pärast erinevate võimaluste kaalumist hagejaga läbirääkimisi, sest viimane oli teatanud oma huvist Tercase kapitali suurendamise vastu, tingimusel et Tercases viiakse enne läbi audit ning et Fondo interbancario di tutela dei depositi (pankadevaheline hoiuste kaitse fond, Itaalia) (edaspidi „FITD“) katab täielikult selle panga varalise puudujäägi.

4 FITD korralduskomitee otsustas 28. oktoobril 2013 Tercase erihalduri esitatud taotluse alusel toetada Tercast toetusmeetmetega, mille Itaalia keskpank heaks kiitis.

5 FITD otsustas 18. märtsil 2014 kavandatud sekkumise peatada, sest tema ekspertide ja hageja ekspertide vahel olid lahkarvamused. Need lahkarvamused lahendati hiljem vahekohtumenetluses.

6 FITD korralduskomitee ja nõukogu otsustasid 30. mail 2014 Tercase toetuseks sekkuda.

7 Itaalia keskpank andis 7. juulil 2014 FITD-le loa sekkuda Tercase toetuseks. Nimetatud sekkumine nägi ette kolm meedet: esiteks 265 miljoni euro suurune toetus Tercase negatiivse omakapitali katmiseks, teiseks 35 miljonit eurot tagatisena, et katta Tercase teatavate riskipositsioonidega seotud krediidirisk, ja kolmandaks 30 miljonit eurot tagatisena, et katta kulud, mis kaasnevad esimese meetme pealt arvestatava maksu tasumisega.

8 Tercase erihaldur kutsus 27. juulil 2014 Itaalia keskpanga nõusolekul kokku Tercase aktsionäride üldkoosoleku, et aktsionärid saaksid väljendada oma seisukohti kahjumi osalise katmise kohta erihaldusmenetluse ajal ja hagejale suunatud kapitali suurendamise kohta. Kapitali suurendamine toimus samal päeval.

9 Erihaldusmenetlus Tercase suhtes lõpetati 1. oktoobril 2014 ja hageja määras ametisse selle panga uued juhtorganid.

10 Hageja suurendas 2014. aasta detsembris kapitali, emiteerides ka uusi aktsiaid. Kapitali suurendamisega tugevdati hageja omavahendite suhtarvu, mida oli mõjutanud Tercase ja selle tütarettevõtja Banca Caripe SpA (edaspidi „Caripe“) omandamine.

11 Hageja korraldas 2015. aasta märtsis Tercase kapitali uue suurendamise, et tulla toime 2014. aasta neljandas kvartalis saadud kahjumiga, katta 2015. aastal ja 2016. aastal tekkinud ümberkorralduskulud ning parandada Tercase omavahendite suhtarvu.

12 Euroopa Komisjon teatas 27. veebruari 2015. aasta kirjas Itaalia Vabariigile oma otsusest alustada seoses FITD sekkumisega Tercase toetuseks ELTL artikli 108 lõikes 2 ette nähtud menetlust.

13 Komisjon võttis 23. detsembril 2015 vastu Tercase otsuse.

14 Selles otsuses leidis komisjon, et Itaalia keskpanga poolt 7. juulil 2014 heaks kiidetud FITD sekkumine Tercase toetuseks, kelle kogu vara kuulub alates 1. oktoobrist 2014 hagejale, kujutab endast siseturuga kokkusobimatut abi, mille Itaalia Vabariik peab abi saajalt tagasi nõudma.

15 FITD viis 4. veebruaril 2016 läbi „vabatahtliku“ sekkumise Tercase toetuseks ja 14. juulil 2016 ühendati Tercas hagejaga.

16 Tercase otsus tühistati Üldkohtu 19. märtsi 2019. aasta otsusega Itaalia jt *vs.* komisjon (T-98/16, T-196/16 ja T-198/16, EU:T:2019:167), mis jäeti Euroopa Kohtu 2. märtsi 2021. aasta otsusega komisjon *vs.* Itaalia jt (C-425/19 P, EU:C:2021:154) muutmata.

17 Hageja palus 28. aprilli 2021. aasta kirjas komisjonil Euroopa Liidu Kohtu põhikirja artikli 46 alusel hüvitada Tercase otsusega väidetavalt tekitatud kahju, hinnates tekkinud kahju suuruseks 228 miljonit eurot.

18 Komisjon jättis selle taotluse 11. mail 2021 rahuldamata.

Poolte nõuded

19 Hageja palub Üldkohtul:

– mõista Euroopa Liidult, keda esindab komisjon, tema kasuks välja väidetavalt tekkinud varalise kahju eest hüvitis 280 miljonit eurot või teise võimalusena 203 miljonit eurot ning sobivas summas hüvitis mittevaralise kahju hüvitamiseks, mis tal väidetavalt tekkis Tercase otsuse vastuvõtmise tõttu;

– mõista kohtukulud välja komisjonilt.

20 Komisjon palub Üldkohtul:

– jätta hagi vastuvõetamatuse tõttu läbi vaatamata;

– teise võimalusena jätta hagi põhjendamatuse tõttu rahuldamata;

– mõista kohtukulud välja hagejalt.

Õiguslik käsitlus

Vastuvõetavus

21 Komisjon esitas Üldkohtu kodukorra artikli 130 lõike 1 alusel vastuvõetamatuse vastuväite. Ta väidab, et kahju hüvitamise hagi on Euroopa Liidu Kohtu põhikirja artikli 46 alusel aegunud. Eelkõige 28. veebruari 2013. aasta kohtuotsusest Inalca ja Cremonini *vs.* komisjon (C-460/09 P,

EU:C:2013:111, punkt 47 ja seal viidatud kohtupraktika) tuleneva väljakujunenud kohtupraktika kohaselt hakkab lepinguvälise vastutuse hagi aegumistähtaeg kulgema siis, kui on täidetud kõik hüvitamiskohustuse eelduseks olevad tingimused, eeskätt siis, kui hüvitamisele kuuluv kahju on muutunud konkreetseks.

22 Komisjon väidab sisuliselt, et kuupäev, mil teatati Tercase otsusest, mis toimus 23. detsembril 2015 institutsioonide teadaannetes ja mida pressis järgnevatel päevadel kajastati, on hetk, mil väidetav kahju muutus konkreetseks. Kuna viieaastane aegumistähtaeg hakkas kulgema 23. detsembril 2015, lõppes see tähtaeg järelikult 23. detsembril 2020 ja kahju hüvitamise hagi on aegunud, kuna kahju hüvitamise nõue esitati 28. aprillil 2021.

23 Lisaks väidab komisjon, et väidetav kahju ei ole jätkuv. Kohtupraktika, eelkõige 19. aprilli 2007. aasta kohtuotsuse Holcim (Deutschland) *vs.* komisjon (C-282/05 P, EU:C:2007:226, punkt 35) kohaselt tähendab kahju jätkuvus seda, et kahju suureneb proportsionaalselt möödunud ajaga. Kuigi väidetavalt tekkinud kahju võis aja jooksul suureneda, ei oleks see võimalik suurenemine olnud proportsionaalne möödunud ajaga. Vastupidi, hageja väidetav kahju oli ühekordne kahju.

24 Järelikult ei saa kahju hüvitamise nõuet, mille hageja esitas komisjonile 28. aprillil 2021, pidada aegumist katkestavaks toiminguks.

25 Sellega seoses väidab komisjon, et väidetava kahju konkretiseerumise hetk langeb kokku kuupäevaga, mil liikmesriigi ametiasutused nõudsid Tercase otsuses käsitletud abi tegelikult tagasi. Komisjoni sõnul on väidetava kahju põhjustanud Tercase otsus.

26 Pealegi, isegi kui aegumistähtaja alguspunktiks võtta hetk, mil hageja sai tähitud kirjaga ametlikult teada väidetava kahju põhjustanud sündmusest, vastab see hetk hiljemalt kuupäevale, mil hageja sai kätte Tercase otsuse koopiat sisaldava tähitud kirja, s.o 29. veebruaril 2016. Sellisel juhul oli viieaastane tähtaeg samuti juba möödunud, kui hageja esitas 28. aprillil 2021 kahju hüvitamise nõude.

27 Hageja vaidleb komisjoni argumentidele vastu.

28 Vastavalt Euroopa Liidu Kohtu põhikirja artiklile 46, mida sama põhikirja artikli 53 esimese lõigu alusel kohaldatakse Üldkohtu menetluses, on liidu lepinguvälise vastutusega seotud asjade aegumistähtaeg viis aastat vastutuse aluseks olevast sündmusest.

29 Aegumistähtaja eesmärk on esiteks tagada kahju kannatanud isiku õiguste kaitse, kuna tal peab olema piisavalt aega võimaliku hagi esitamise jaoks asjasse puutuva teabe kogumiseks, ning teiseks vältida seda, et kahju kannatanud isik saaks lõputult edasi lükata oma kahju hüvitamise õiguse teostamist (vt selle kohta 8. novembri 2012. aasta kohtuotsus Evropaïki Dynamiki *vs.* komisjon, C-469/11 P, EU:C:2012:705, punkt 33 ja seal viidatud kohtupraktika, ning 7. juuli 2021. aasta kohtuotsus Bateni *vs.* nõukogu, T-455/17, EU:T:2021:411, punkt 62 ja seal viidatud kohtupraktika).

30 Kohtupraktika kohaselt hakkab see tähtaeg kulgema siis, kui on täidetud kõik hüvitamiskohustuse eelduseks olevad tingimused, eeskätt kui hüvitamisele kuuluv kahju on muutunud konkreetseks (17. juuli 2008. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Cantina sociale di Dolianova jt, C-51/05 P, EU:C:2008:409, punkt 54). Seega hakkab aegumistähtaeg kulgema alates hetkest, mil kahju on

tegelikult tekkinud, mitte kahju põhjustanud sündmuse toimumise kuupäevast (vt 28. veebruari 2013. aasta kohtuotsus Inalca ja Cremonini *vs.* komisjon, C-460/09 P, EU:C:2013:111, punkt 60 ning seal viidatud kohtupraktika).

31 Lisaks tuleb meenutada, et Euroopa Liidu Kohtu põhikirja artikli 46 kohaselt katkeb aegumine, kui Euroopa Kohtus algatatakse menetlus või kui enne sellist menetlust esitab kannatanud pool avalduse asjakohasele institutsioonile (vt selle kohta 14. detsembri 2005. aasta kohtumäärus Arizona Chemical jt *vs.* komisjon, T-369/03, EU:T:2005:458, punkt 116).

32 Samuti tuleb meenutada, et kohtupraktikast tuleneb, et kui kahju ei ole tekkinud ühekorraga, vaid teatava ajavahemiku jooksul, tekib õigus hüvitisele järjestikustel perioodidel. Jätkuvaks tuleb lugeda kahju, mis kordub järgnevatel perioodidel ja suureneb proportsionaalselt möödunud ajaga (4. septembri 2009. aasta kohtumäärus Inalca ja Cremonini *vs.* komisjon, T-174/06, ei avaldata, EU:T:2009:306, punktid 56 ja 57, ning 19. mai 2011. aasta kohtumäärus Formenti Seleco *vs.* komisjon, T-210/09, ei avaldata, EU:T:2011:228, punkt 50).

33 Sellisel juhul kohaldatakse Euroopa Liidu Kohtu põhikirja artiklis 46 sätestatud aegumistähtaega ajavahemiku suhtes, mis on pikem kui viis aastat enne katkestava toimingu kuupäeva, ilma et see mõjutaks hilisematel ajavahemikel tekkinud õigusi (vt 4. septembri 2009. aasta kohtumäärus Inalca ja Cremonini *vs.* komisjon, T-174/06, ei avaldata, EU:T:2009:306, punkt 60 ning seal viidatud kohtupraktika).

34 Käesolevas asjas väidab hageja, et tal tekkis Tercase otsuse tõttu kahju. Eelkõige palub hageja oma hagis hüvitada kahju, mis väidetavalt tekkis Tercase otsuse tagajärjel ja mis seisneb klientide usalduse vähenemises tema suhtes, mille tõttu ta on kaotanud hoiuseid ja kliente (saamata jäänud tulu), mis tõi kaasa tema maine kahjustamise (mittevaraline kahju) ning millega kaasnesid kulud Tercase otsuse negatiivse mõju leevendamiseks (tegelik kahju).

35 Selles kontekstis tuleb hagi vastuvõetavuse kindlaksmääramiseks analüüsida, kas väidetav kahju on jätkuv eespool punktides 32 ja 33 viidatud kohtupraktika tähenduses, nagu väidab hageja.

36 Esimesena, mis puudutab väidetavat saamata jäänud tulu ja sellega seotud aegumistähtaja kulgema hakkamise hetke, siis ei vaidle hageja vastu sellele, et Tercase otsusest tulenev hoiuste ja klientide kaotus tekkis alates otsuse teatavakstegemisest 23. detsembril 2015. Neil asjaoludel tuleb asuda seisukohale, et Tercase otsuse tagajärjed hakkasid selles osas ilmnema 23. detsembril 2015.

37 Sellest järeldub, et väidetava varalise kahju tagajärjed hakkasid tegelikult tekkima ja Euroopa Liidu Kohtu põhikirja artiklis 46 ette nähtud aegumistähtaeg hakkas kulgema alates sellest kuupäevast (vt selle kohta 19. aprilli 2007. aasta kohtuotsus Holcim (Deutschland) *vs.* komisjon, C-282/05 P, EU:C:2007:226, punkt 33, ning 17. juuli 2008. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Cantina sociale di Dolianova jt, C-51/05 P, EU:C:2008:409, punkt 63).

38 Hageja väidab, et hoiuste ja klientide kaotuse tõttu – mis tulenes tema laenude andmise võime vähenemisest, millel oli negatiivne mõju kogu tema äritegevusele ja mis vähendas tema pangandustegevusest saadavat netotulu, mis ilmnes ajavahemikul 2015. aasta detsembrist kuni 2021. aasta aprillini – ei saanud ta tulu, mida ta oleks mõistlikult võinud oodata, kui Tercase otsust ei oleks tehtud.

39 Seega on oletatav kahju, mida hageja väidab end olevat kandnud ja mis tuleneb hoiuste kaotusest tingitud saamata jäänud tulust, jätkuv eespool punktis 32 viidatud kohtupraktika tähenduses, kuna sellega kaasnenud väidetav varaline kahju ei tekkinud ühekorraga, vaid teatava ajavahemiku jooksul, ja see kordus järgnevatel ajavahemikel, mistõttu kahju summa suurenes proportsionaalselt ajaga, mis möödus õigusvastase akti, st Tercase otsuse mõju jätkumise tõttu.

40 Lisaks väidab hageja, et tal jäi klientide kaotuse tõttu saamata tulu kuni 2021. aasta aprillini. Eelkõige kaotas ta 2015.–2016. aastal 7783 klienti. Lisaks, arvestades 2016.–2020. aasta äriplaanis sisaldunud kasvuprognoose, mis põhinesid turutrendidel ja ennustasid uute klientide arvu suurenemist 50 000 kliendi võrra, st 10 000 kliendi võrra aastas, suurenes hageja kliendibaas alates 2017. majandusaastast neist prognoosidest poole võrra, st 5000 kliendi võrra aastas.

41 Hageja sõnul põhjustas Tercase otsus kõnealuse klientide kaotuse, mille tõttu jäi tal saamata kasum, mis seisnes ajavahemikul 2015. aasta detsembrist kuni 2021. aasta aprillini komisjonitasu vähenemises; suutmatuses suurendada kliendibaasi, nagu oli 2016.–2020. aasta äriplaanis ette nähtud; allesjäänud klientide komisjonitasu vähenemises ning suutmatuses saavutada pangandustegevusest saadava netotulu prognoositud kasvu ajavahemikul 2015. aasta detsembrist kuni 2021. aasta aprillini.

42 Väärib aga märkimist, et hageja esitatud uuringutest, st ühe audiitorühingu ja ühe ülikooli professori tehnilistest aruannetest nähtub, et klientide kaotusega seotud väidetav kahju tekkis kuni ajani, mil Tercase otsus enam mõju ei avaldanud, st kuni 2021. aasta aprillini. Eelkõige, ilma et see mõjutaks põhjusliku seose analüüsi, mis tehakse allpool, jätkus esiteks hageja klientide kaotamine ja teiseks ei suutnud ta uusi kliente ligi meelitada. Väidetav saamata jäänud tulu, mis tulenes klientide kaotusest, kordus seega järgnevatel ajavahemikel ja suurenes proportsionaalselt möödunud ajaga. Seega tuleb asuda seisukohale, et väidetav kahju, mis tulenes klientide kaotuse tõttu saamata jäänud tulust, on jätkuv eespool punktis 32 viidatud kohtupraktika tähenduses.

43 Seega ei jäänud nii hoiuste kui ka klientide kaotamise tõttu väidetavalt saamata jäänud tulu saamata ühekorraga ja tervikuna Tercase otsuse teatavakstegemise ajal. Samuti ei ole see lihtsalt suurenenud proportsionaalselt möödunud ajaga. Tegelikult olevat tekkinud uus kahju, mis oli eelkõige seotud ühelt poolt sellega, et uued kliendid võisid otsustada hagejas oma kontod sulgeda või oma hoiused välja võtta, ja teiselt poolt kasumi kaotuse tõttu uue saamata jäänud tuluga. Kuna aga kõnealune kahju – eeldusel, et see on tõendatud – kumuleerus ja see kordus järgnevatel ajavahemikel, tuleb tõdeda, et eespool punktis 32 nimetatud kriteeriumid, mis määravad kindlaks jätkuva kahju olemasolu, on täidetud.

44 Seega võib asuda seisukohale, et kahju, mis tekkis hagejale väidetavalt saamata jäänud tulu tõttu, on jätkuv.

45 Komisjoni argumendiga, et väidetav kahju ei ole jätkuv, kuna selle põhjustas Tercase otsuse teatavakstegemine, ei saa samuti nõustuda, sest – ilma et see mõjutaks põhjuslikku seost puudutavat analüüsi – kuigi see otsus võib kujutada endast väidetava kahju põhjustanud asjaolu, on see kahju siiski tekkinud mitme aasta jooksul.

46 Lõpuks väidab komisjon, et isegi kui Tercase otsuse vastuvõtmise kuupäeval ei olnud kahju täpselt mõõdetav, oli see tegelik ja kindel ning järelikult oleks hageja saanud esitada kahju hüvitamise nõude enne 28. aprilli 2021. Sellega seoses rõhutab hageja, et – nagu nähtub hageja poolt vastuvõetamatuse vastuväite kohta esitatud seisukohtades sisalduvas tehnilises märkuses toodud analüüsist – toona valitsenud ebakindlas olukorras ei saanud hageja klientide reaktsioonid olla

ühesugused ega kohesed, kuna need olid seotud iga kliendi erinevate hinnangutega, mistõttu ei saanud kahju ette näha. Kohtupraktikast tuleneb aga, et asjaolu, et väidetav kahju hakkas tekkima alates selle otsuse teatavakstegemisest ja et hageja oleks võinud esitada kahju hüvitamise hagi alates sellest hetkest, ei välista, et see kahju on jätkuv, kui õigusvastane akt, mille kohta hageja väidab, et see on väidetavalt tekkinud kahju põhjus, jääb kehtima ja selle mõju jätkumine võib kaasa tuua saamata jäänud tulu, mis kumuleerub vastavalt möödunud ajale (vt selle kohta 7. juuni 2017. aasta kohtuotsus Guardian Europe *vs.* Euroopa Liit, T-673/15, EU:T:2017:377, punktid 34–38, ning 21. aprilli 2005. aasta kohtuotsus Holcim (Deutschland) *vs.* komisjon, T-28/03, EU:T:2005:139, punktid 68 ja 69).

47 Seega, isegi kui eeldada, et saamata jäänud tulu tõttu tekkinud väidetav varaline kahju on tõendatud, nähtub toimiku materjalidest ja eespool punktidest 38–40, et see kahju suurenes proportsionaalselt ajavahemikul 2015. aasta detsembrist kuni 2021. aasta aprillini möödunud ajaga. Järelikult on see kahju jätkuv.

48 Sellega seoses nähtub toimikust, et hageja esitas 28. aprillil 2021, nagu on nõutud Euroopa Liidu Kohtu põhikirja artikli 46 esimese lõigu teises lauses, enne komisjonile tekitatud kahju hüvitamise taotluse ja seejärel kahe järgneva kuu jooksul hagi. Seega võib seda taotlust pidada põhikirja artikli 46 ja eespool punktis 31 viidatud kohtupraktika tähenduses aegumist katkestavaks toiminguks. Kuid eespool punktis 33 meenutatud kohtupraktika kohaselt ei ole kahju hüvitamise nõue siis, kui kahju on jätkuv, aegunud osas, milles see puudutab sellise kahju hüvitamist, mis väidetavalt tekkis viie aasta jooksul enne katkestavat toimingut, mis tähendab käesolevas asjas pärast 28. aprilli 2016.

49 Teisena, mis puudutab väidetavat mittevaralist kahju, siis väidab hageja, et see tuleneb tema maine kahjustamisest, mida Tercase otsus talle väidetavalt põhjustas.

50 Kohtupraktikas on aga leitud, et see, kas maine kahjus seisnev mittevaraline kahju on ühekordne või jätkuv, sõltub kahju allikast. Sellega seoses on Üldkohus esiteks leidnud, et haldus-, tsiviil- või kriminaalmenetlustes osalemisega kaasnev maine kahjustamine tekib täies ulatuses menetluse alustamise kuupäeval ja seda ei saa seega samastada jätkuva kahjuga (vt selle kohta 4. septembri 2009. aasta kohtumäärus Inalca ja Cremonini *vs.* komisjon, T-174/06, ei avaldata, EU:T:2009:306, punkt 78, ning 7. veebruari 2018. aasta kohtumäärus AEIM ja Kazenas *vs.* komisjon, T-436/16, ei avaldata, EU:T:2018:78, punkt 35).

51 Teiseks on Üldkohus möönnud, et mittevaraline kahju on oma olemuselt jätkuv siis, kui maine väidetav kahjustamine ei toimunud ühekorraga, vaid kordus iga päev kogu ajavahemiku jooksul, mil kahju tekitanud asjaolu kestis (vt selle kohta 16. detsembri 2015. aasta kohtuotsus Chart *vs.* Euroopa välisteenistus, T-138/14, EU:T:2015:981, punkt 93). Nii on see juhul, kui maine kahjustamise allikaks on kas liidu institutsiooni õigusvastane käitumine, nagu tegevusetus, või komisjoni otsus, mis kõigepealt võeti vastu ja tehti avalikuks pressiteatega ning seejärel avaldati *Euroopa Liidu Teatajas* kokkuvõttena (7. juuni 2017. aasta kohtuotsus Guardian Europe *vs.* Euroopa Liit, T-673/15, EU:T:2017:377, punkt 42).

52 Nimelt tuleb märkida, et viimati nimetatud juhul tuleneb kohtupraktikast, et kuigi maine kahjustamist võib esineda erinevates vormides, on see üldiselt kahju, mis iga päev kordub ja kestab seni, kuni ei ole kõrvaldatud kahjustamise põhjust (7. juuni 2017. aasta kohtuotsus Guardian Europe *vs.* Euroopa Liit, T-673/15, EU:T:2017:377, punkt 42).

53 Käesolevas asjas on hageja sõnul hageja maine kahjustamisest tulenev väidetav mittevaraline kahju põhjustatud Tercase otsusega, mis kõigepealt võeti vastu ja avalikustati pressiteatega ning seejärel avaldati *Euroopa Liidu Teatajas*. Järelikult, kui eeldada, et see kahju on tõendatud, on see jätkuv.

54 Seega on kahju hüvitamise hagi aegunud üksnes osas, milles sellega nõutakse enne 28. aprilli 2016 toimunud maine kahjustamise hüvitamist.

55 Kolmandana väidab hageja veel ka seda, et talle on väidetavalt tekkinud tegelik kahju, mis seisneb täiendavates kuludes, mis tekkisid Tercase otsuse negatiivse mõju leevendamiseks võetud meetmete tõttu, eelkõige 30. detsembri 2015. aasta töötajate lahkumise stimuleerimise kava, mille eesmärk oli vähendada töötajate arvu 85 töötaja võrra; 10. mai 2019. aasta sünteetilise väärtpaberistamise tehingud, mis olid seotud vajadusega tekitada stiimuleid omakapitali toetamiseks, et täita kapitalinõudeid pärast pangandustegevusest saadava netotulu vähenemist, mis tulenes hoiuste ja registreeritud klientide vähenemisest vahetult pärast otsuse vastuvõtmist ja sellele järgnevatel aastatel; riskimaandamisalgatused kahe viivislaenude võõrandamise tehingu kaudu, millest esimene otsustati ja/või viidi ellu 1. augustil 2016 ja teine 16. novembril 2017; aktsionäridele suunatud ärimeetmed suhte taastamiseks, eelkõige panga poolt tagatiseta laenude standardtingimustest soodsamate tingimuste kaudu aastatel 2016–2019; õigusnõustajate kulud 21. jaanuaril 2016, 29. märtsil 2016, 13. jaanuaril 2017, 11. novembril 2019, 26. mail 2020 ja 7. juunil 2021.

56 See kahju – eeldusel, et see on tõendatud – tekkis pärast Tercase otsust mitme ajavahemiku jooksul erinevate kulude tõttu, mida hageja pidi kandma.

57 Vastavalt eespool punktis 30 viidatud kohtupraktikale hakkas aegumistähtaeg kulgema alates hetkest, mil Tercase otsus tekitas hagejale kahjulikke tagajärgi. Nimelt ei ole aegumistähtaja kulgemise algushetke kindlakstegemisel otsustavaks kriteeriumiks kahju põhjustanud sündmuse toimumine, kuna hageja vastu ei saa tugineda aegumistähtaja algushetkele, mis on enne seda päeva, kui avaldusid selle sündmuse kahjulikud tagajärjed (28. veebruari 2013. aasta kohtuotsus Inalca ja Cremonini *vs*. komisjon, C-460/09 P, EU:C:2013:111, punkt 52).

58 Käesolevas asjas ei ole esiteks väidetav kahju, mis tuleneb töötajate arvu vähendamise, sünteetilise väärtpaberistamise tehingute ja riskide maandamise algatustega kaasnevatest kuludest, jätkuv eespool punktis 32 viidatud kohtupraktika tähenduses. Nimelt tekkisid need kulud kohe iga kõnealuse tehingu tegemise ajal ja nende suurus ei suurenenud proportsionaalselt möödunud ajaga.

59 Seega tuleb kindlaks määrata kuupäev, millest alates avaldusid selle kahju kahjulikud tagajärjed hagejale eespool punktis 30 viidatud kohtupraktika tähenduses. Sellest hetkest alates hakkab kulgema Euroopa Liidu Kohtu põhikirja artiklis 46 ette nähtud aegumistähtaeg.

60 Nagu nähtub eespool punktist 55, tekkis sünteetilise väärtpaberistamise tehingute ja riskide maandamise algatustega väidetavalt kaasnenud kahju 10. mail 2019, mistõttu ei olnud viieaastane aegumistähtaeg möödunud, kui hageja esitas komisjonile eelneva taotluse, st 28. aprillil 2021. Seega on hagi selle väidetava kahju osas vastuvõetav.

61 Mis puudutab seevastu töötajate arvu vähendamisest tulenevat võimalikku kahju, siis see tuleneb 30. detsembril 2015 kehtestatud stimuleerimise kavast. Seega tuleb asuda seisukohale, et väidetav kahju muutus konkreetseks just sellel hetkel. Sellest järeldub, et kui hageja esitas komisjonile oma eelneva taotluse, oli viieaastane aegumistähtaeg möödunud, mistõttu on hagi selle kahju hüvitamise osas aegunud.

62 Teiseks, mis puudutab täpsemalt õigusnõustajatega seoses tekkinud kulusid 21. jaanuaril 2016, 29. märtsil 2016, 13. jaanuaril 2017, 11. novembril 2019, 26. mail 2020 ja 7. juunil 2021, siis nähtub kohtupraktikast, et need kulud on oma olemuselt ühekordsed. Nimelt tehti need konkreetsel kuupäeval ja nende suurus ei suurenenud proportsionaalselt möödunud ajaga (vt selle kohta 16. detsembri 2015. aasta kohtuotsus Chart *vs.* Euroopa välisteenistus, T-138/14, EU:T:2015:981, punktid 82 ja 84).

63 Käesolevas asjas nähtub hageja esitatud dokumendist, milles on üksikasjalikult kirjeldatud õigusabikulude arveid, et need puudutavad eelkõige 2015. aasta veebruarist kuni sama aasta detsembrini nõustamist riigiabi valdkonnas, sealhulgas Tercase otsuse analüüsi (21. jaanuari 2016. aasta ja 29. märtsi 2016. aasta arved), tegevust seoses menetlusega kohtuasjas T-196/16, milles tehti 19. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Itaalia jt *vs.* komisjon (T-98/16, T-196/16 ja T-198/16, EU:T:2019:167) (13. jaanuari 2017. aasta arve), õigusabi Tercase otsusega seotud menetluses Üldkohtus ja Euroopa Kohtus kuni 31. oktoobrini 2019 (26. mai 2020. aasta arve) ning 20. mai 2020. aasta makset Tercase otsusega seotud edasise menetluse eest (7. juuni 2021. aasta arve).

64 Ent esiteks tuleb 21. jaanuari 2016. aasta ja 29. märtsi 2016. aasta arvete osas, mis puudutavad õigusnõustamist 2015. aasta veebruarist kuni sama aasta detsembrini, märkida, et viieaastane aegumistähtaeg möödus enne hageja eelneva taotluse esitamist 28. aprillil 2021, mistõttu on kahju hüvitamise nõue aegunud.

65 Teiseks, mis puudutab 13. jaanuari 2017. aasta, 26. mai 2020. aasta ja 7. juuni 2021. aasta arveid, siis need puudutavad kulusid, mida hageja kandis seoses Üldkohtus ja Euroopa Kohtus Tercase otsusega seotud kohtuasjade menetlemisega. Tuleb aga märkida, et need kulud on ühekordsed, kuna need tekkisid tegelikult hiljemalt hetkel, mil hageja nõustaja sekkus esimest korda kummagi kõnealuse menetluse algatamiseks (7. veebruari 2018. aasta kohtumäärus AEIM ja Kazenas *vs.* komisjon, T-436/16, ei avaldata, EU:T:2018:78, punkt 33).

66 Eelkõige tuleb märkida, et hageja esindaja esitas 29. aprillil 2016 hagiavalduse Üldkohtu kantseleisse kohtuasjas, milles tehti 19. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Itaalia jt *vs.* komisjon (T-98/16, T-196/16 ja T-198/16, EU:T:2019:167), samas kui apellatsioonkaebus, mille komisjon esitas selle Üldkohtu otsuse peale, mille kohta tehti 2. märtsi 2021. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Itaalia jt (C-425/19 P, EU:C:2021:154), esitati 29. mail 2019. Kuna hageja esitas eelneva taotluse 28. aprillil 2021, ei olnud viieaastane aegumistähtaeg sellel kuupäeval möödunud, mistõttu ei ole nõue aegunud väidetava kahju osas, mis on seotud nendes kahes menetluses tekkinud advokaadikuludega.

67 Kolmandaks, mis puudutab ajavahemikus 2016–2019 aktsionäridele suunatud ärimeetmeid, mis seisnesid tagatiseta laenude kohta soodustuste tegemises, siis ilmneb, et nendest meetmetest tulenev väidetav kahju võis sel ajavahemikul korduda ning seda ei saanud ette näha nende meetmete võtmise või nende esmakordse rakendamise ajal. Seega võib sellest tulenevat kahju –

eeldusel, et see on tõendatud – pidada jätkuvaks eespool punktis 32 viidatud kohtupraktika tähenduses, mistõttu osas, milles kahju hüvitamise nõue puudutab pärast 28. aprilli 2016 tekkinud kahju, ei ole see nõue aegunud.

68 Sellest järeldub, et hagi on vastuvõetamatu väidetava kahju selles osas, mis on seotud töötajate arvu vähendamisega ja õigusnõustamise eest esitatud arvetega, välja arvatud kahju, mis on seotud Tercase otsust puudutavate kohtumenetluste algatamisega Üldkohtus ja Euroopa Kohtus.

69 Seevastu on hagi vastuvõetav osas, mis puudutab väidetavat saamata jäänud tulu, mittevaralist kahju ja tegelikku kahju osas, mis on seotud sünteetilise väärtpaberistamise tehingute ja riskide maandamise algatustega, samuti aktsionäridele suunatud ärimeetmetega ja õigusabikuludega, mis kaasnesid Tercase otsust puudutavate kohtumenetluste algatamisega Üldkohtus ja Euroopa Kohtus.

Sisulised küsimused

70 ELTL artikli 340 teises lõigus on sätestatud, et lepinguvälise vastutuse korral heastab liit kõik oma institutsioonide või oma teenistujate poolt ülesannete täitmisel tekitatud kahjud vastavalt liikmesriikide seaduste ühistele üldprintsiipidele.

71 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on liidu lepinguvälise vastutuse tekkimise ja tekitatud kahju hüvitamise õiguse kasutamise eelduseks see, et samal ajal on täidetud teatavad tingimused: institutsioonidele etteheidetava käitumise õigusvastasus, kahju tegelik tekkimine ning põhjuslik seos selle käitumise ja viidatud kahju vahel (10. septembri 2019. aasta kohtuotsus HTTS *vs.* nõukogu, C-123/18 P, EU:C:2019:694, punkt 32).

72 Kui üks nendest tingimustest ei ole täidetud, tuleb hagi tervikuna jätta rahuldamata, ilma et oleks vaja hinnata teisi liidu lepinguvälise vastutuse tingimusi (14. oktoobri 1999. aasta kohtuotsus Atlanta *vs.* Euroopa Ühendus, C-104/97 P, EU:C:1999:498, punkt 65; vt selle kohta ka 15. septembri 1994. aasta kohtuotsus KYDEP *vs.* nõukogu ja komisjon, C-146/91, EU:C:1994:329, punkt 81). Lisaks ei ole liidu kohus kohustatud neid tingimusi analüüsima kindlaksmääratud järjekorras (vt 18. märtsi 2010. aasta kohtuotsus Trubowest Handel ja Makarov *vs.* nõukogu ja komisjon, C-419/08 P, EU:C:2010:147, punkt 42 ning seal viidatud kohtupraktika).

73 Hageja nõude põhjendatust tuleb hinnata nendest põhimõtetest lähtudes.

74 Üldkohus peab otstarbekaks alustada analüüsi lepinguvälise vastutuse tekkimise selle tingimusega, mis puudutab etteheidetava käitumise õigusvastasust eespool punktis 71 viidatud kohtupraktika tähenduses.

Käitumise õigusvastasus

75 ELTL artikli 340 tähenduses lepinguvälise vastutuse raames õigusvastasuse tuvastamiseks tuleb kõnealuse liidu institutsiooni akti või käitumist pidada eraõiguslikele isikutele õigusi andva õigusnormi piisavalt selgeks rikkumiseks (4. juuli 2000. aasta kohtuotsus Bergaderm ja Goupil *vs.* komisjon, C-352/98 P, EU:C:2000:361, punkt 42).

– *Eraõiguslikele isikutele õigusi andva õigusnormi rikkumine*

76 Hageja väidab, et ELTL artikli 107 lõikele 1 kui vahetut õigusmõju omavale sättele võib tugineda liikmesriigi kohtutes seoses ELTL artikli 108 lõikega 3 ning see annab seega õigusi eraõiguslikele isikutele vähemalt juhul, kui tegemist on abiga, millest ei ole teatatud.

77 Lisaks väidab hageja, et komisjon rikkus Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artiklis 41 sätestatud hea halduse põhimõtet, eelkõige põhjendamiskohustust, kuna ta jättis tähelepanuta poolte poolt Tercase otsuse vastuvõtmise ajal esitatud argumendid ja asjaolud.

78 Komisjon vaidleb neile argumentidele vastu. Ta märgib, et ELTL artikli 107 lõige 1 ei anna eraõiguslikele isikutele õigusi, vaid üksnes keelab liikmesriikidel anda ettevõtjatele abi. Seda tõlgendust kinnitab ka asjaolu, et vastavalt kohtupraktikale (8. juuli 2004. aasta kohtuotsus Technische Glaswerke Ilmenau *vs.* komisjon, T-198/01, EU:T:2004:222, punkt 192) ei saa muud huvitatud isikud kui abi andmise eest vastutav liikmesriik nõuda võistlevat menetlust komisjoniga.

79 Lisaks ei jätnud komisjon tähelepanuta vastuargumente, mis talle Tercase otsust puudutavas uurimises esitati, vaid jõudis erinevatele järeldustele, mistõttu ei ole põhjendamiskohustust rikutud.

80 Kõigepealt olgu märgitud, et kohtupraktikast tulenevalt on õigusnormi eesmärk anda eraõiguslikele isikutele õigusi eelkõige siis, kui tegemist on sättega, mis annab õigusi, mida kohtud peavad kaitsma, nii et sellel on vahetu õigusmõju, või mis annab eelise, mida saab kvalifitseerida omandatud õiguseks, või mille ülesanne on kaitsta eraõiguslike isikute huve või mis annab eraõiguslikele isikutele õigusi, mille sisu on võimalik piisavalt täpselt kindlaks määrata (vt 16. oktoobri 2014. aasta kohtuotsus Evropaïki Dynamiki *vs.* komisjon, T-297/12, ei avaldata, EU:T:2014:888, punkt 76 ja seal viidatud kohtupraktika, ning 9. veebruari 2022. aasta kohtuotsus QI jt *vs.* komisjon ja EKP, T-868/16, EU:T:2022:58, punkt 90 ning seal viidatud kohtupraktika).

81 Lisaks ei teki need õigused väljakujunenud kohtupraktika kohaselt mitte üksnes siis, kui need on sõnaselgelt antud liidu õiguse sätetega, vaid ka positiivsete või negatiivsete kohustuste tõttu, mis nende normidega kehtestatakse selgelt määratletud viisil nii eraõiguslikele isikutele kui ka liikmesriikidele ja liidu institutsioonidele. Niisuguste positiivsete või negatiivsete kohustuste rikkumine liikmesriigi poolt võib takistada puudutatud eraõiguslikel isikutel nende õiguste kasutamist, mis on neile kaudselt antud liidu õiguse asjasse puutuvate sätete alusel, millele nad peaksid saama riigisisesel tasandil tugineda, ja seega muuta õiguslikku olukorda, mida need sätted on mõeldud nende isikute jaoks looma. See on põhjus, miks nende liidu õiguse normide täielik toime ja neist tulenevate õiguste kaitse nõuavad, et eraõiguslikel isikutel oleks võimalus saada hüvitist, ning seda olenemata küsimusest, kas asjasse puutuvad sätted on vahetu õigusmõjuga; vahetu õigusmõju üksi ei ole ei vajalik ega iseenesest piisav selleks, et täidetud oleks liidu vastutuse tekkimise tingimus, mille kohaselt peab eraõiguslikele isikutele õigusi andvat õigusnormi olema rikutud (vt selle kohta 22. detsembri 2022. aasta kohtuotsus Ministre de la Transition écologique ja Premier ministre (riigi vastutus õhusaaste eest), C-61/21, EU:C:2022:1015, punktid 46 ja 47 ning seal viidatud kohtupraktika).

82 Siinkohal tuleb osundada ELTL artikli 107 lõiget 1, mille kohaselt juhul, „[k]ui aluslepingutes ei ole sätestatud teisiti, on igasugune liikmesriigipoolne või riigi ressurssidest ükskõik missugusel kujul antav abi, mis kahjustab või ähvardab kahjustada konkurentsi, soodustades teatud ettevõtjaid või teatud kaupade tootmist, siseturuga kokkusobimatu niivõrd, kuivõrd see kahjustab liikmesriikidevahelist kaubandust“.

83 Esimesena tuleb märkida, et ELTL artikli 107 lõike 1 eesmärk on osas, milles see määratleb siseturuga kokkusobimatu „riigiabi“ mõiste, et tagada aus konkurents liikmesriikide ettevõtjate vahel, eraõiguslike isikute, eelkõige ettevõtjate huvide kaitsmine.

84 Sellega seoses tuleb analoogia alusel meenutada, et Euroopa Kohus on juba otsustanud, et ELTL artikli 101 lõikel 1 – mille eesmärk on keelata ettevõtjatevahelised kokkulepped, ettevõtjate ühenduste otsused ja kooskõlastatud tegevus, mis võivad mõjutada liikmesriikidevahelist kaubandust ning mille eesmärgiks või tagajärjeks on takistada, piirata või kahjustada konkurentsi siseturu piires – on vahetu õigusmõju eraõiguslike isikute vahelistele suhetele ja sellest sättest tulenevad isikutele õigused. Eelkõige annab see säte eraõiguslikele isikutele õigusi (6. juuni 2013. aasta kohtuotsus Donau Chemie jt, C-536/11, EU:C:2013:366, punktid 21 ning 31).

85 Teisena tuleb selleks, et teha kindlaks, kas ELTL artikli 107 lõike 1 eesmärk on anda eraõiguslikele isikutele õigusi, selle sätte tõlgendamisel arvesse võtta lisaks selle sõnastusele ka konteksti ja liidu riigiabi poliitika eesmärke (vt selle kohta 22. jaanuari 2015. aasta kohtuotsus T-Mobile Austria, C-282/13, EU:C:2015:24, punkt 32 ja seal viidatud kohtupraktika).

86 Euroopa Kohus on juba otsustanud, et eraõiguslikud isikud ei saa üksnes ELTL artikli 107 alusel vaidlustada liikmesriigi kohtutes abi kokkusobivust liidu õigusega ega nõuda, et liikmesriigi kohtud teeksid kas põhi- või kõrvalküsimust lahendades otsuse abi võimaliku kokkusobimatuse kohta. See õigus on siiski olemas, kui ELTL artikli 107 sätteid on kohaldatud ELTL artiklis 109 ette nähtud üldsätetega või ELTL artikli 108 lõike 2 alusel vastu võetud eriotsustega (22. märtsi 1977. aasta kohtuotsus Steinike & Weinlig, 78/76, EU:C:1977:52, punkt 10).

87 Sellega seoses tuleb märkida, et ELTL artikli 107 lõikes 1 sätestatud riigiabi mõistet tuleb kohaldada eelkõige selleks, et teha kindlaks, kas riikliku meetme puhul oleks tulnud kohaldada ELTL artikli 108 lõikes 3 sätestatud eelkontrolli menetlust, ning olenevalt asjaoludest kontrollida, kas asjasse puutuv liikmesriik seda kohustust täitis (vt selle kohta 18. juuli 2013. aasta kohtuotsus P, C-6/12, EU:C:2013:525, punkt 38 ja seal viidatud kohtupraktika).

88 Järelikult on ELTL artikli 107 lõikes 1 sätestatud riigiabi mõiste kohaldamine seotud ELTL artikli 108 lõike 3 kohaldamisega. Sellega seoses väärib meeldetuletamist, et teatamiskohustus on EL toimimise lepinguga riigiabi valdkonnas kehtestatud kontrollisüsteemi üks põhielemente. Selles süsteemis on liikmesriigid kohustatud esiteks komisjonile teatama igast meetmest, millega nad kavatsevad kehtestada või muuta abi ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses, ja teiseks vastavalt ELTL artikli 108 lõikele 3 mitte seda meedet rakendama seni, kuni nimetatud institutsioon on meetme suhtes teinud lõpliku otsuse (vt 5. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Eesti Pagar, C-349/17, EU:C:2019:172, punkt 56 ja seal viidatud kohtupraktika).

89 Keeld, mille kohaselt asjaomane liikmesriik ei tohi rakendada kavandatud abimeetmeid, kehtib igasuguse abi suhtes, millest ei ole teatatud. Teatamise korral avaldab see mõju esialgses etapis ja juhul, kui komisjon algatab ELTL artikli 108 lõikes 2 ette nähtud menetluse, kuni lõpliku otsuseni. Kogu selle ajavahemiku osas tulenevad sellest keelust õigussubjektidele õigused, mida liikmesriigi kohtud peavad kaitsma (vt selle kohta 11. detsembri 1973. aasta kohtuotsus Lorenz, 120/73, EU:C:1973:152, punktid 6 ja 7).

90 Nimelt, kui abimeetmete siseturuga kokkusobivuse hindamine kuulub komisjoni ainupädevusse, kusjuures komisjon tegutseb liidu kohtute kontrolli all, on riigisiseste kohtute ülesanne tagada kuni komisjoni lõpliku otsuse tegemiseni õigussubjektide õiguste kaitse ELTL artikli 108 lõikes 3

sätestatud keelu võimaliku eiramise eest riigi võimuorganite poolt (vt 21. novembri 2013. aasta kohtuotsus Deutsche Lufthansa, C-284/12, EU:C:2013:755, punkt 28 ja seal viidatud kohtupraktika).

91 ELTL artikli 108 lõike 3 vahetust õigusmõjust tuleneb, et liikmesriikide kohtud peavad õigussubjektidele tagama, et kooskõlas riigisisese õigusega tehakse selle sätte rikkumisest kõik järeldused nii seoses rakendusaktide kehtivusega kui ka seda sätet rikkudes antud rahalise toetuse tagasinõudmisega või võimalike ajutiste meetmetega (vt selle kohta 11. juuli 1996. aasta kohtuotsus SFEI jt, C-39/94, EU:C:1996:285, punktid 39 ja 40; 16. aprilli 2015. aasta kohtuotsus Trapeza Eurobank Ergasias, C-690/13, EU:C:2015:235, punkt 52, ning 11. novembri 2015. aasta kohtuotsus Klausner Holz Niedersachsen, C-505/14, EU:C:2015:742, punktid 23 ja 24).

92 Euroopa Kohus on nimelt otsustanud, et ELTL artikli 108 lõike 3 viimases lauses sätestatud keeld abikavasid rakendada on vahetu õigusmõjuga ja et selles sättes ette nähtud rakendamise keelu vahetu kohaldatavus laieneb mis tahes abile, mida on rakendatud ilma teavitamata (vt 5. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Eesti Pagar, C-349/17, EU:C:2019:172, punkt 88 ja seal viidatud kohtupraktika).

93 Vastavalt eespool punktis 92 viidatud kohtupraktikale võivad eraõiguslikud isikud seega tugineda ELTL artikli 108 lõikele 3, et kaitsta oma õigusi, mis tulenevad selle sätte kohaldamisest. Ent, nagu on märgitud eespool punktis 87, on komisjonil ELTL artikli 107 lõikes 1 ette nähtud riigiabi mõiste kohaldamisel ELTL artikliga 108 antud pädevus otsustada riigiabi siseturuga kokkusobivuse üle, kui ta hindab olemasolevat abi, teeb otsuseid uue või muudetud abi kohta ning võtab meetmeid oma otsuste või teatamiskohustuse täitmata jätmise korral. Just selle sätte alusel võib ELTL artikli 108 lõike 3 kohaselt kehtestatud menetlus mõjutada eraõiguslike isikute kui abisaajate konkurentide või abisaajate õigusi.

94 Lisaks võivad abisaajad, nende konkurendid ja liikmesriigid vaidlustada liidu kohtutes ELTL artikli 107 lõike 1 kohaldamise komisjoni poolt.

95 Käesoleval juhul rikkus komisjon Tercase otsuse vastuvõtmisel ELTL artikli 107 lõiget 1, kuna see institutsioon leidis vääralt, et kõnealused meetmed, mis olid heaks kiidetud ELTL artikli 108 lõiget 3 rikkudes, kujutavad endast riigiabi (2. märtsi 2021. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Itaalia jt, C-425/19 P, EU:C:2021:154, punkt 24). Täpsemalt tuleneb sellest, et käesoleval juhul mõjutab ELTL artikli 107 lõike 1 kohaldamine hageja kui kõnealustest meetmetest kasu saanu õigusi, kuivõrd need meetmed kvalifitseeriti ekslikult riigiabiks ja nende summa nõuti tagasi.

96 Neid kaalutlusi arvestades tuleb ELTL artikli 107 lõiget 1 pidada õigusnormiks, mille eesmärk on anda õigusi sellistele eraõiguslikele isikutele nagu hageja eespool punktis 80 viidatud kohtupraktika tähenduses.

97 Hageja väidab ka, et sellega, et komisjon rikkus ELTL artikli 107 lõiget 1, rikuti samuti harta artiklit 41 ja eelkõige põhjendamiskohustust, kuna see institutsioon jättis uurimise käigus, mille tulemusel võeti vastu Tercase otsus, põhjendamatult arvesse võtmata huvitatud isikute esitatud asjaolud.

98 Sellega seoses tuleb märkida, et kohtupraktika kohaselt tuleb hea halduse põhimõtet, kui see on niisuguse konkreetse õiguse väljendus nagu õigus sellele, et asja käsitletaks erapooletult, õiglaselt ja mõistliku aja jooksul põhiõiguste harta artikli 41 tähenduses, lugeda liidu õiguse normiks, mille eesmärk on anda eraõiguslikele isikutele õigusi (vt 6. juuni 2019. aasta kohtuotsus Dalli *vs.* komisjon, T-399/17, ei avaldata, EU:T:2019:384, punkt 200 ja seal viidatud kohtupraktika).

99 Järelikult saab ainult konkreetse õiguse kontekstis, mis väljendab õiguse heale haldusele põhimõtet, analüüsida, kas komisjoni käitumine oli õigusvastane.

100 Harta artiklist 41 tuleneb aga, et õigus heale haldusele kätkeb muu hulgas asutuste kohustust oma otsuseid põhjendada. Seega tuleb põhjendamiskohustuse võimalikku rikkumist käsitada sellise liidu õigusnormi rikkumisena, mille eesmärk on anda eraõiguslikele isikutele õigusi ELTL artikli 340 teise lõigu tähenduses.

– *Piisavalt selge rikkumise olemasolu*

101 Hageja märgib esimesena, et pelgalt ELTL artikli 107 rikkumisest võib piisata, et tuvastada piisavalt selge rikkumise olemasolu, kuna komisjoni kaalutlusruum on selles osas piiratud. Hageja väidab, et Euroopa Kohus ja Üldkohus kinnitasid vastavalt 2. märtsi 2021. aasta otsuses komisjon *vs.* Itaalia jt (C-425/19 P, EU:C:2021:154) ning 19. märtsi 2019. aasta otsuses Itaalia jt *vs.* komisjon (T-98/16, T-196/16 ja T-198/16, EU:T:2019:167), et komisjon tegi „õiguslike ja faktiliste asjaolude“ hindamisel tõsiseid hindamisvigu, kui ta kohaldas ELTL artikli 107 lõiget 1, jättes seejuures sellega seotud kohtupraktika arvesse võtmata. Seega on tegemist piisavalt selge rikkumisega. See rikkumine on veelgi raskem seetõttu, et komisjon rikkus ka temal lasuvat põhjendamiskohustust.

102 Komisjon vaidleb hageja argumentidele vastu.

103 Mis puudutab institutsiooni õigusvastast käitumist puudutavat tingimust, siis võib liidu lepinguväline vastutus tekkida üksnes institutsiooni sellisest eksimusest, mille tagajärg on niisugune piisavalt selge rikkumine. Sellega seoses tuleb meenutada, et otsustav kriteerium, mis võimaldab pidada liidu õiguse rikkumist piisavalt selgeks, on see, et liidu institutsioon on ilmselgelt ja oluliselt ületanud oma kaalutlusõiguse piire (vt selle kohta 4. juuli 2000. aasta kohtuotsus Bergaderm ja Goupil *vs.* komisjon, C-352/98 P, EU:C:2000:361, punkt 43, ning 30. mai 2017. aasta kohtuotsus Safa Nicu Sepahan *vs.* nõukogu, C-45/15 P, EU:C:2017:402, punkt 30).

104 Liidu õiguse piisavalt selge rikkumise nõude eesmärk on vältida, et risk, et institutsioon peab asjaomaste isikute väidetava kahju kandma, ei pärsiks institutsiooni suutlikkust oma pädevust üldistes huvides täiel määral teostada, seda nii õigustloova või majanduspoliitilisi valikuid hõlmava tegevuse puhul kui ka tema halduspädevuse vallas, ilma et samas jääksid eraõiguslike isikute kanda ilmsetest ja lubamatutest rikkumistest tulenevad tagajärjed (vt selle kohta 23. novembri 2011. aasta kohtuotsus Sison *vs.* nõukogu, T-341/07, EU:T:2011:687, punkt 34 ja seal viidatud kohtupraktika).

105 Sellest järeldub, et liidu lepinguvälise vastutuse võib kaasa tuua ainult sellise rikkumise tuvastamine, mida tavapäraselt ettevaatlik ja hoolas haldusorgan ei oleks analoogilises olukorras toime pannud (10. septembri 2019. aasta kohtuotsus HTTS *vs.* nõukogu, C-123/18 P, EU:C:2019:694, punkt 43).

106 Konkreetsemalt tuleneb kohtupraktikast, et Euroopa Kohtu välja arendatud süsteem liidu lepinguvälise vastutuse valdkonnas võtab iseäranis arvesse lahendatavate olukordade keerukust, õigusaktide kohaldamise või tõlgendamisega kaasnevaid raskusi ning eriti vaidlustatud akti andja kaalutlusruumi (vt 28. veebruari 2018. aasta kohtuotsus Vakakis kai Synergates *vs.* komisjon, T-292/15, EU:T:2018:103, punkt 64 ja seal viidatud kohtupraktika).

107 Kohtupraktikast tuleneb, et kui institutsioonil on üksnes märkimisväärselt piiratud, kui mitte olematu kaalutlusruum, võib liidu õiguse vähim rikkumine olla küllaldane, et tuvastada piisavalt selge rikkumise olemasolu. Teisiti on see aga juhul, kui institutsioonil on ulatuslik kaalutlusõigus. Sellisel juhul on otsustav kriteerium, mis lubab pidada rikkumist piisavalt selgeks, see, et asjaomane liidu institutsioon või organ on ilmselgelt ja oluliselt ületanud oma kaalutlusõiguse piire (vt selle kohta 10. detsembri 2002. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Camar ja Tico, C-312/00 P, EU:C:2002:736, punkt 54 ning seal viidatud kohtupraktika).

108 Samuti tuleb täpsustada, et puudub automaatne seos ühelt poolt asjaomase institutsiooni kaalutlusõiguse puudumise ja teiselt poolt rikkumise piisavalt selge rikkumisena kvalifitseerimise vahel (vt 23. novembri 2011. aasta kohtuotsus Sison *vs.* nõukogu, T-341/07, EU:T:2011:687, punkt 36 ja seal viidatud kohtupraktika).

109 Sellega seoses tuleb esiteks tõdeda, et mõiste „riigiabi“ ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses on õigusmõiste ja seda tuleb tõlgendada objektiivsete asjaolude põhjal. Seetõttu peab liidu kohus, võttes arvesse nii tema menetleda oleva vaidluse konkreetseid asjaolusid kui ka komisjoni hinnangute tehnilisust või keerukust, põhimõtteliselt teostama ulatuslikku kontrolli, et otsustada, kas meede kuulub ELTL artikli 107 lõike 1 kohaldamisalasse (vt selle kohta 22. detsembri 2008. aasta kohtuotsus British Aggregates *vs.* komisjon, C-487/06 P, EU:C:2008:757, punkt 111, ning 30. novembri 2016. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Prantsusmaa ja Orange, C-486/15 P, EU:C:2016:912, punkt 87).

110 Teiseks, kui komisjoni hinnangud selle kohta, kas meede kuulub ELTL artikli 107 lõike 1 kohaldamisalasse, on tehnilised või keerulised, on kohtulik kontroll piiratud (vt 30. novembri 2016. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Prantsusmaa ja Orange, C-486/15 P, EU:C:2016:912, punkt 88 ning seal viidatud kohtupraktika).

111 Lisaks, selleks et teha kindlaks, kas liidu institutsiooni õigusvastane käitumine kujutab endast piisavalt selget rikkumist, on Üldkohtu analüüs iseenesest nõudlikum kui tühistamishagi kontrollimisel kasutatav lähenemine, mille raames Üldkohus piirdub vaidlustatud otsuse seaduslikkuse kontrolliga hageja nõuete piirides, veendumaks, et komisjon on hinnanud õigesti erinevaid asjaolusid, mis võimaldasid tal tuvastada, et kõnealused meetmed on omistatavad riigile ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses. Seega ei ole pelgad hindamisvead ja piisavate tõendite esitamata jätmine iseenesest piisavad, et kvalifitseerida seda komisjoni kaalutlusõiguse piiride ilmselgeks ja raskeks ületamiseks (vt selle kohta analoogia alusel 9. septembri 2008. aasta kohtuotsus MyTravel *vs.* komisjon, T-212/03, EU:T:2008:315, punkt 85).

112 Ühtlasi väärib märkimist, et Üldkohus on otsustanud, et komisjoni võimet täita täies mahus talle aluslepingutega pandud konkurentsi reguleerimise ülesannet kahjustaks see, kui mõistet „selge rikkumine“ tuleks mõista nii, et see hõlmab kõiki vigu või rikkumisi, mis – isegi kui need oleksid teatava raskusega – oleksid oma olemuselt või ulatuselt omased sellise institutsiooni tavapärasele käitumisele, kellel lasub kohustus jälgida, et kohaldataks konkurentsieeskirju, mis on komplekssed ja keerulised ning sõltuvad olulisel määral tõlgendamisest. Seevastu õigus institutsiooni käitumisest põhjustatud kahju hüvitamisele tekib siis, kui selle institutsiooni tegevus on

ilmselgelt vastuolus õigusnormidega ja kahjustab oluliselt institutsioonivälistе kolmandate isikute huve ning seda ei saa õigustada ega selgitada eriliste piirangutega, mis objektiivselt esinevad teenistuse tavapärases tegevuses (11. juuli 2007. aasta kohtuotsus Schneider Electric *vs.* komisjon, T-351/03, EU:T:2007:212, punktid 122 ja 124; 9. septembri 2008. aasta kohtuotsus MyTravel *vs.* komisjon, T-212/03, EU:T:2008:315, punkt 40, ning 25. jaanuari 2023. aasta kohtuotsus Società Navigazione Siciliana *vs.* komisjon, T-666/21, ei avaldata, EU:T:2023:20, punkt 95).

113 Neid kaalutlusi arvestades tuleb hinnata komisjoni poolt käesoleval juhul toime pandud rikkumise olemust, eelkõige selle raskust. Selles osas tuleb arvesse võtta lahendatavate olukordade keerukust (vt selle kohta 16. juuli 2009. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Schneider Electric, C-440/07 P, EU:C:2009:459, punkt 161).

114 Käesoleval juhul tuleneb 2. märtsi 2021. aasta kohtuotsusest komisjon *vs.* Itaalia jt (C-425/19 P, EU:C:2021:154) ning 19. märtsi 2019. aasta kohtuotsusest Itaalia jt *vs.* komisjon (T-98/16, T-196/16 ja T-198/16, EU:T:2019:167), et Tercase otsust vastu võttes ei kohaldanud komisjon mõistet „riigi sekkumine või sekkumine riigi ressurssidest“ nõuetekohaselt.

115 Üldkohus ja Euroopa Kohus on aga otsustanud, et Tercase otsuse õigusvastasus tuleneb kontseptuaalsest veast, mis on seotud abi omistatavuse tingimuse ja riigi ressurssidega seotud tingimuse segiajamisega (2. märtsi 2021. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Itaalia jt, C-425/19 P, EU:C:2021:154, punkt 63, ning 19. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Itaalia jt *vs.* komisjon, T-98/16, T-196/16 ja T-198/16, EU:T:2019:167, punkt 70). Lisaks tuleneb see õigusvastasus asjaolust, et see institutsioon ei toonud esile ega põhjendanud, et on piisavalt tõendeid, näitamaks, et kõnealune meede oli riigile omistatav (2. märtsi 2021. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Itaalia jt, C-425/19 P, EU:C:2021:154, punkt 67, ning 19. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Itaalia jt *vs.* komisjon, T-98/16, T-196/16 ja T-198/16, EU:T:2019:167, punktid 87–90). Kokkuvõttes leiti, et komisjon tegi arvesse võetud tõendite hindamisel vea ega suutnud õiguslikult piisavalt tõendada, et Itaalia ametiasutused olid kõnealuse meetme vastuvõtmisel osalised, ega järelikult ka seda, et see meede on riigile omistatav ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses.

116 Kuigi Üldkohus ja Euroopa Kohus möönsid, et komisjon rikkus ELTL artikli 107 lõiget 1, ei ole see rikkumine ainuüksi seetõttu tingimata „piisavalt selge“ eespool punktides 106 ja 107 viidatud kohtupraktika tähenduses. Nimelt, hindamisviga, mille komisjon tegi ja mis 2. märtsi 2021. aasta kohtuotsuses komisjon *vs.* Itaalia jt (C-425/19 P, EU:C:2021:154) ning 19. märtsi 2019. aasta kohtuotsuses Itaalia jt *vs.* komisjon (T-98/16, T-196/16 ja T-198/16, EU:T:2019:167) tuvastati, ei ole iseenesest piisav asjaolu piisavalt selge rikkumise tuvastamiseks eespool punktis 107 viidatud kohtupraktika tähenduses.

117 Sellega seoses tuleb märkida, et riigi osalusega äriühingu võetud abimeetme riigile omistatavuse kindlakstegemiseks peab komisjon arvesse võtma kõiki tõendeid, mis tulenevad juhtumi asjaoludest ja kontekstist, milles see meede võeti (vt 17. septembri 2014. aasta kohtuotsus Commerz Nederland, C-242/13, EU:C:2014:2224, punkt 32 ja seal viidatud kohtupraktika).

118 Komisjoni hindamisviga puudutab aga nende asjaolude analüüsi, mille alusel tuvastati, et Itaalia ametiasutused olid Tercase kasuks FITD võetud meetmete kindlaksmääramisel läbi viinud põhjaliku riikliku kontrolli.

119 Nimelt, nagu nähtub 19. märtsi 2019. aasta kohtuotsuse Itaalia jt *vs.* komisjon (T-98/16, T-196/16 ja T-198/16, EU:T:2019:167) punktidest 68 ja 69, pidid Tercase otsuse vastuvõtmisel komisjonil olema kõik juhtumi asjaoludest tulenevad andmed, selleks et teha kindlaks, millises ulatuses olid ametivõimud eraõigusliku üksuse kaudu antud abiga seotud.

120 Tuleb märkida, et komisjon pidi kohaldama riigiabi mõistet ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses eriti keerulises õiguslikus ja faktilises kontekstis, milles abimeetmed võttis eraõiguslik üksus, ning ta hindas seega asjaolusid ja tegureid, et teha järeldused meetme omistatavuse ja Tercase otsuses käsitletud riiklike meetmete faktilise ja õigusliku konteksti kohta ning samuti riigi esindajate osaluse kohta sekkumise eri etappides ning FITD-le antud avaliku võimu volituste kohta.

121 Asjaolu, et neil keerulistel õiguslikel ja faktilistel asjaoludel ei ole komisjon, nagu juba leitud, Tercase otsuses õiguslikult piisavalt tõendanud seda, et Itaalia ametiasutused olid kõnealuse meetme vastuvõtmisega seotud, ega järelikult ka seda, et see meede on omistatav riigile ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses (2. märtsi 2021. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Itaalia jt, C-425/19 P, EU:C:2021:154, punkt 84, ning 19. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Itaalia jt *vs.* komisjon, T-98/16, T-196/16 ja T-198/16, EU:T:2019:167, punkt 132), ei ole piisav, et kvalifitseerida see hindamisviga komisjoni kaalutlusõiguse piiride ilmselgeks ja raskeks ületamiseks.

122 Komisjoni poolt käesolevas asjas toime pandud rikkumine on nimelt omane sellise institutsiooni tavapärasele ettevaatlikule ja hoolsale käitumisele, kellel lasub kohustus jälgida, et kohaldataks konkurentsieeskirju eespool punktis 112 viidatud kohtupraktika tähenduses.

123 Seega ei ole komisjon pannud toime ELTL artikli 107 lõike 1 piisavalt selget rikkumist.

124 Peale selle tuleb lükata tagasi hageja argument, et rikutud on harta artiklit 41 ja eelkõige põhjendamiskohustust, kuna esiteks ei esita hageja selle kohta täpseid tõendeid ning teiseks ei tulene vaidlustatud otsusest ega 2. märtsi 2021. aasta kohtuotsusest komisjon *vs.* Itaalia jt (C-425/19 P, EU:C:2021:154) ja 19. märtsi 2019. aasta kohtuotsusest Itaalia jt *vs.* komisjon (T-98/16, T-196/16 ja T-198/16, EU:T:2019:167), et komisjon ei võtnud arvesse uurimise osaliste tõendeid ja argumente ega esitanud seejuures arvesse võtmata jätmise põhjusi. Asjaolu, et komisjon jõudis hageja järeldustest erinevatele järeldustele, ei saa viia põhjendamiskohustuse rikkumise tuvastamiseni. Seega tuleb järeldada, et komisjon ei ole pannud toime ka harta artikli 41 piisavalt selget rikkumist.

125 Järelikult ei ole piisavalt selge rikkumise olemasolu tingimus täidetud ja seega tuleb tõdeda, et esimene liidu vastutuse tekkimise tingimus ei ole täidetud.

Põhjusliku seose olemasolu

126 Üldkohus peab otstarbekaks käsitleda ka tingimust, mis puudutab piisavalt otsese põhjusliku seose olemasolu komisjoni väidetavalt õigusvastase käitumise ja väidetava kahju vahel.

127 Hageja väidab, et klientide usaldus vähenes seetõttu, et kliendid tajusid ebakindlust seoses hageja suutlikkusega Tercase ühendamise protsess edukalt läbi viia. Hageja sõnul on määrav põhjuslik tegur, võttes arvesse ka teiste võimalike samaaegsete tegurite puudumist, Tercase otsus, mis tekitas 2015.–2019. aasta äriplaanis ette nähtud Tercase ja Caripe integreerimise projektis katkestuse, nagu kinnitavad ka lisas esitatud tehnilised aruanded.

128 Nendest tehnilistest aruannetest nähtub, et kuigi klientidel oli suur usk panga usaldusväärsusse, kaotati Tercase otsuse vastuvõtmisele järgnenud kuude jooksul hoiuseid ja kliente ning see jätkus aja jooksul. See nähtus oli vastuolus nii hageja hoiuste arenguga eelmisel perioodil kui ka Itaalia pangandusturu suundumusega samal perioodil.

129 Lisaks täpsustab hageja, et erinevalt kohtuasjast, milles tehti 30. juuni 2021. aasta kohtuotsus Fondazione Cassa di Risparmio di Pesaro jt *vs.* komisjon (T-635/19, EU:T:2021:394), takistas komisjon hageja 2015.–2019. aasta äriplaani elluviimist, mille liikmesriigi ametiasutused olid Tercase otsuse vastuvõtmise ajaks juba heaks kiitnud; see põhjustas ebastabiilse ja ebakindla olukorra, kuna selle otsuse tõttu ei saanud ei liikmesriigi ametiasutused ega pank sekkumist ettenähtud viisil jätkata, sest neil ei olnud enam mingit kaalutlusruumi.

130 Hageja lisab, et väidetavat kahju ei mõjutanud ükski muu asjaolu, nagu ühistupankade reform, mis viidi läbi selleks, et lahendada pangandussüsteemi juhtimise ja struktuuriga seotud probleeme, ning mis puudutas õiguslikku vormi ja juhtimist, hageja juhtkonnale määratud karistusi, hageja juhtkonna seotust kriminaalmenetlustega, kahjumit 2015. aasta bilansis ja Tercase võimetust täita oma kohustusi. Samuti tõendab komisjoni esitatud Itaalia keskpanga koostatud dokument, et hageja kantud kahju on omistatav Tercase otsusele.

131 Komisjon vaidleb hageja argumentidele vastu.

132 ELTL artikli 340 teises lõigus ette nähtud põhjusliku seose tingimuse kohta tuleneb kohtupraktikast, et see tingimus puudutab seda, kas liidu institutsiooni käitumise ja kahju vahel esineb piisavalt otsene põhjuslik seos – mida hageja peab tõendama –, mistõttu on etteheidetav käitumine kahju määrav põhjus (vt 5. septembri 2019. aasta kohtuotsus Euroopa Liit *vs.* Guardian Europe ja Guardian Europe *vs.* Euroopa Liit, C-447/17 P ja C-479/17 P, EU:C:2019:672, punkt 32 ning seal viidatud kohtupraktika).

133 Täpsemalt peab kahju piisavalt otseselt tulenema õigusvastasest käitumisest, mis välistab eelkõige kahju, mis on ainult selle käitumise kauge tagajärg (5. septembri 2019. aasta kohtuotsus Euroopa Liit *vs.* Guardian Europe ja Guardian Europe *vs.* Euroopa Liit, C-447/17 P ja C-479/17 P, EU:C:2019:672, punkt 135, ning 12. detsembri 2007. aasta kohtumäärus Atlantic Container Line jt *vs.* komisjon, T-113/04, ei avaldata, EU:T:2007:377, punkt 40).

134 Nimetatud kahju peab olema tegelikult institutsioonidele etteheidetava käitumisega põhjustatud. Nimelt, isegi kui institutsioonid on aidanud kaasa selle kahju tekkimisele, mille eest hüvitist nõutakse, võib see kaasaaitamine olla liiga kaudne teiste tegurite, eelkõige teiste isikute – teatavatel juhtudel hagejate – vastutuse tõttu, mis puudutab muu hulgas asjaomaste ettevõtjate või teiste majandustegevuses osalejate valikuid pärast õigusvastast käitumist (vt selle kohta 18. märtsi 2010. aasta kohtuotsus Trubowest Handel ja Makarov *vs.* nõukogu ja komisjon, C-419/08 P, EU:C:2010:147, punkt 59).

135 Neid kohtupraktikast tulenevaid põhimõtteid arvestades tuleb kindlaks teha, kas hageja, kellel lasub vastavalt eespool punktis 132 viidatud kohtupraktikale tõendamiskoormis, on tõendanud otsese põhjusliku seose olemasolu komisjoni käitumise, st Tercase otsuse vastuvõtmise, ja väidetavalt tekkinud kahju vahel.

136 Käesolevas asjas väidab hageja sisuliselt, et komisjoni Tercase otsus, eelkõige sellele järgnenud ulatuslik meediakajastus, põhjustas tema suhtes klientide usalduse vähenemise ebakindluse tõttu, mis puudutas tema suutlikkust Tercase ühendamise teel ühinemisprotsess lõpule viia, mis

põhjustas hoiuste ja klientide kaotuse (saamata jäänud tulu), tema maine kahjustamise (mittevaraline kahju) ning Tercase otsuse negatiivse mõju leevendamise meetmetega kaasnevad kulud (tegelik kahju). See tuleneb sellest, et komisjon eiras riigiabi mõistet, kuna ta leidis ekslikult, et vaatamata FITD eraõiguslikule laadile kujutasid FITD sekkumised Tercase toetuseks endast meetmeid, mis on omistatavad Itaalia riigile ja sisaldasid riigi ressursse.

137 Kõigepealt tuleb täpsustada, et hageja ei erista oma kliente Tercase klientidest ega esita konkreetseid argumente selle kohta, kas Tercase klientide ja hoiuste kaotus oli tingitud Tercase otsusest. Seoses väidetavalt tekkinud kahjuga viitab hageja nii oma klientide ja hoiuste kui ka Tercase ja Caripe klientide ja hoiuste kaotusele, täpsustamata siiski, milliste väärtustega on ühe või teise puhul tegemist. Lisaks ei väida ta, et ta oleks abi tagasinõudmise tõttu, mida komisjon õigusvastaselt nõudis, kandnud mingit majanduslikku kahju.

138 Sellega seoses on esimesena oluline märkida, et kuigi Tercase otsuses on komisjon ekslikult nõudnud, et Itaalia keskpanga poolt Tercase toetuseks heaks kiidetud FITD sekkumismeetmed tuleb tagasi nõuda kui riigiabi ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses, võtsid hageja kliendid väidetavalt kahju põhjustanud otsused siiski vastu nende hindamiste ja analüüside raames, mille nad viisid läbi lähtuvalt enda finantshuvidest.

139 Hageja klientidele ei tulnud sellest otsusest ühtegi kohustust, kuna selle otsusega nõuti üksnes abi tagastamist. Lisaks ei sisaldanud see otsus ühtegi asjaolu, mille eesmärk oleks olnud näidata, et hageja ei ole võimeline võtma Tercase kasuks alternatiivseid vabatahtlikke sekkumismeetmeid, või mille eesmärk oleks olnud vähendada hageja usaldusväärsust ja tema klientide usaldust tema vastu. Vastupidi, alates Tercase otsuse teatavakstegemisest märkisid Itaalia valitsus ja hageja, et hageja kasuks võetavad vabatahtlikud sekkumismeetmed on valmis asendama varasemaid kavandatud meetmeid ning et seetõttu ei ole sellel mingit negatiivset mõju.

140 Sellega seoses tuleb märkida, et käesoleva kohtuasja asjaolud erinevad asjaoludest, mille põhjal tehti 8. novembri 2011. aasta kohtuotsus Idromacchine jt *vs.* komisjon (T-88/09, EU:T:2011:641, punktid 60 ja 65), mis puudutas samuti riigiabi valdkonda ning milles Üldkohus tunnustas otsese põhjusliku seose olemasolu, kuna hageja mainet ei oleks kahjustatud, kui komisjon ei oleks avalikustanud vaidlusaluses otsuses asjaolusid ja hinnanguid, millega hagejat esitleti nimeliselt sellisena, et ta ei suuda tarnida kehtivatele normidele vastavaid tooteid ega täita oma lepingulisi kohustusi.

141 Mis puudutab täpsemalt väidetavat mittevaralist kahju, siis tuleb lisada, et hageja ei ole tõendanud, et Tercase otsus mõjutas negatiivselt tema mainet. Ta piirdub ilma täiendavate täpsustusteta väitega, et see on nii. Vastupidi, tema esitatud ajakirjandusartiklid teavitavad üldsust sellest, et selle otsuse mõju neutraliseeritakse vabatahtlike sekkumismeetmetega.

142 Teisena ei ole klientide ja hoiuste kaotuse ning Tercase otsuse vahelise ajalise kokkulangevuse kohta esitatud argumendiga võimalik tõendada otsese põhjusliku seose olemasolu. Nimelt nähtub ühes hageja esitatud tehnilises aruandes toodud tabelist, et selles arvesse võetud ajavahemikul, st 2015. aasta maist kuni 2016. aasta maini, toimus hoiuste järkjärguline vähenemine, kusjuures alates 2016. aasta jaanuarist toimus järsk langus.

143 Nagu komisjon aga märgib, võisid hageja klientide usalduse vähenemise põhjustada mitu tegurit, mis ei võimalda tuvastada, et see otsus oli hageja poolt väidetud kahju otsene põhjus.

144 Nimelt, esiteks nähtub komisjoni esitatud Itaalia keskpanga aruandest, et hageja 2015. aasta majandusaasta halvad tulemused, mis avaldati 2016. aasta aprillis, viisid seoses 24. märtsi 2015. aasta seaduses nr 33 (Legge n. 33 del 24 marzo 2015, Conversione in legge, con modificazioni, del decreto-legge 24 gennaio 2015, n. 3, recante misure urgenti per il sistema bancario e gli investimenti) (*GURI* nr 70, 25.3.2015, supplemento ordinario n. 15) ette nähtud ühistupankade reformiga, mis nägi ette, et hageja tuleb aktsiaseltsiks ümber kujundada, selleni, et aktsionäride üldkoosolekul otsustati 2015. aasta bilansi heakskiitmisel vähendada aktsiate nimiväärtust 9,53 eurolt 7,50 eurole, mis tõi komisjoni esitatud Itaalia keskpanga aruande kohaselt kaasa klientide rahulolematuse. Sellega seoses tuleb tõdeda, et 2015. aasta detsembris vastu võetud Tercase otsusel ei saanud olla mingit mõju 2015. aasta ärikasumile. Lisaks nähtub samast Itaalia keskpanga aruandest, et alates 2014. aastast, mil hageja omandas Tercase, kuni 2015. aastani muutusid hageja finantsnäitajad üha halvemaks.

145 Teiseks nähtub Commissione Nazionale per le Società e la Borsa (Consob) (riiklik äriühingute ja börsi komisjon, Itaalia) otsustest, mille komisjon edastas, et ajavahemikul 2014. aasta novembrist kuni 2015. aasta juunini toimunud kapitali suurendamiste raames ei teavitanud hageja investoreid kasutatud meetodist ja määras aktsiate hinna kõrgemale tasemele kui hinna kindlaksmääramise eest vastutav ekspert, mistõttu hageja juhtkonnale määrati halduskaristused ning tema suhtes alustati alates 2017. aastast kriminaalmenetlust.

146 Kolmandaks tuleb sarnaselt komisjoniga märkida, et asjaolu, et Tercas oli enda kohustusi mittetäitev pank, mistõttu alustati 2013. aasta oktoobris läbirääkimisi hagejaga, kes märkis aktsiad Tercase kapitali suurendamise käigus (2. märtsi 2021. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Itaalia jt, C-425/19 P, EU:C:2021:154, punktid 15 ja 20), võis mõjutada hageja ja tema klientide vahelist usaldussuhet. Nimelt oli hageja 2014. aasta detsembrist kuni 2015. aasta detsembrini, seega enne Tercase otsuse vastuvõtmist, kuid pärast Tercase ühendamist hagejaga, kaotanud juba 4,9% oma hoiustest.

147 Sellega seoses tuleb märkida, et Tercase ühinemine hagejaga toimus 2016. aasta juulis ja et kõige suuremad hoiuste väljavõtmised toimusid 2016. aasta juulist kuni sama aasta septembrini. Seega võis nimetatud ühinemine samuti mõjutada hageja usaldussuhet tema klientidega.

148 Neljandaks ei selgita hageja, miks Tercase otsus takistas tal uute klientide ligimeelitamist, samas kui vabatahtlik sekkumine – mis asendas Tercast toetava FITD sekkumise, milleks selle otsusega luba ei antud – oli juba otsustatud 2016. aasta veebruaris, st kaks kuud pärast Tercase otsust.

149 Viiendaks, mis puudutab tegelikku kahju, eelkõige kulusid, mis tekkisid Tercase otsuse väidetava negatiivse mõju leevendamise meetmete tõttu, siis ei ole need nimetatud otsusega otseselt seostatavad. Nimelt tulenevad need kulud hageja tehtud juhtimisotsustest. Lisaks, isegi kui need meetmed võiksid olla klientide ja hoiuste kaotamise otsene tagajärg, tuleneb eeltoodust, et ei ole tõendatud, et Tercase otsus oleks selle väidetava kahju määrav põhjus.

150 Mis puudutab ka hageja argumenti, et otsese põhjusliku seose olemasolu kinnitab 30. juuni 2021. aasta kohtuotsus Fondazione Cassa di Risparmio di Pesaro jt *vs.* komisjon (T-635/19, EU:T:2021:394), siis tuleb märkida, et käesoleva kohtuasja ja nimetatud kohtuotsuse aluseks olnud kohtuasja vahel on faktiline seos. Viimati nimetatud kohtuasjas palusid hagejad tuvastada ELTL artikli 340 teise lõigu alusel liidu lepinguvälise vastutuse olemasolu, kuna komisjon oli väidetavalt õigusvastase käitumisega – nimelt lubamatu surve avaldamisega Itaalia ametiasutustele, eelkõige Itaalia keskpangale – takistanud Banca delle Marche päästmist, mille aktsionärid ja allutatud võlakirjade omanikud olid hagejad, mistõttu tekkis viimastele kahju.

Täpsemalt takistas komisjon FITD-l sellist päästmist, mille tõttu alustasid Itaalia ametiasutused ja eelkõige Itaalia keskpank kui liikmesriigi pädev asutus Banca delle Marche kriisilahendusmenetlust.

151 Selles kontekstis otsustas Üldkohus, et komisjoni seisukohavõtud, mis esitati enne Banca delle Marche kriisilahendusmenetluse alustamist, puudutasid vaid menetlusküsimusi, tuletades Itaalia ametivõimudele meelde vajadust enne teatada ja mitte rakendada võimalikke abimeetmeid selle panga toetuseks. Need seisukohavõtud ei andnud arvamust konkreetse meetme kohta, kuna ühtki meedet ei olnud veel selgelt kindlaks määratud või teatavaks tehtud, ega täpsustanud, kuidas komisjon tõlgendab sellega seoses mõistet „riigiabi“ ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses (30. juuni 2021. aasta kohtuotsus Fondazione Cassa di Risparmio di Pesaro jt *vs.* komisjon, T-635/19, EU:T:2021:394, punkt 55). Seetõttu järeldas Üldkohus, et põhjusliku seose olemasolu tingimus ei ole täidetud.

152 Kuigi on tõsi, et käesolevas kohtuasjas ei piirdunud komisjon üksnes küsimusega, kas kavandatav sekkumine on siseturuga kokkusobiv, vaid võttis tegelikult vastu Tercase otsuse, milles ta vastupidi hageja väidetele leidis, et kõnealused sekkumismeetmed kujutavad endast riigiabi ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses, ei nähtu toimikust, et komisjon oleks seda otsust vastu võttes takistanud 2015.–2019. aasta äriplaani elluviimist.

153 Nimelt on muu hulgas hageja esitatud 9. juuli 2021. aasta tehnilises aruandes täpsustatud, et selle äriplaani asendamine 2016.–2020. aasta äriplaaniga ei tulenenud üksnes Tercase otsusest, vaid see tulenes mitmest 2015. aastal aset leidnud sündmusest: juhtimismudeli muutmine, kuna peadirektori ametikoht, mis likvideeriti, asendati tegevjuhi ametikohaga; kiideti heaks ühistupankade reform, mis hõlmas õigusliku vormi ümberkujundamist aktsiaseltsiks; reguleerivate õigusaktide muutmine, mida iseloomustab eespool nimetatud uus ühtne järelevalvemehhanism; „raske“ ja pidevalt muutuv majandus- ja finantsstsenaarium ning ärimudeli uuendusprotsessi käivitamine.

154 Mis puudutab väidetavat kahju, mis on seotud advokaaditasuga menetlustes, milles tehti 2. märtsi 2021. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Itaalia jt (C-425/19 P, EU:C:2021:154) ning 19. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Itaalia jt *vs.* komisjon (T-98/16, T-196/16 ja T-198/16, EU:T:2019:167), siis tuleneb kohtupraktikast, et need kulud ei kujuta endast hüvitatavat kahju ELTL artikli 340 tähenduses (vt 8. novembri 2011. aasta kohtuotsus Idromacchine jt *vs.* komisjon, T-88/09, EU:T:2011:641, punktid 98 ja 99 ning seal viidatud kohtupraktika). Seega ei ole vaja analüüsida, kas põhjusliku seose tingimus on käesoleval juhul nende kulude osas täidetud.

155 Kolmandana, mis puudutab toimikusse lisatud tõendeid, siis ei nähtu hageja esitatud tehnilistes aruannetes sisalduvatest andmetest, et ta oleks esitanud tõendeid, millest nähtuks, et etteheidetav käitumine on tema klientide usalduse kaotuse ja seega sel põhjusel väidetava kahju otsene ja määrav põhjus.

156 Nimelt, kõigepealt tugineb audiitorühingu tehniline aruanne kolmele kaalutlusele. Esiteks võis väidetava kahju põhjustada Tercase otsus ainsana või vähemalt määravas osas, kuna otsus nõrgestas panga klientide usaldust ja takistas 2015.–2019. aasta äriplaani elluviimist; teiseks vähenesid 2015. aasta maist kuni 2016. aasta maini koos Tercase otsuse vastuvõtmisega hoiused; kolmandaks ei nähtu hageja esitatud andmetest ega avalikust allikast pärinevatest dokumentidest, et oleks esinenud muid sündmusi, mis oleksid võinud väidetava kahju tekitada. Samas aruandes on siiski märgitud, et üks osa ja vähemalt 50% hageja kahjumist 2016. aasta juunist kuni 2016. aasta detsembrini on põhjustatud Tercase otsusega. Lisaks sellele, et eespool punktidest 144 ja 145

ilmneb, et muud sündmused võisid põhjustada hageja väidetud kahju, on need argumendid üldist laadi kaalutlused ega tõenda, et Tercase otsus on väidetava kahju otsene ja määrav põhjus eespool punktis 133 viidatud kohtupraktika tähenduses. Lisaks on kõnealuse tehnilise aruande sissejuhatuses täpsustatud, et need analüüsid piirduvad majanduslike, raamatupidamis- ja finantsaspektidega ning et selles ei ole põhjusliku seose kohta ühtegi õiguslikku kaalutlust.

157 Aruande sissejuhatuses on ka kinnitatud ja korduvalt korratud, et tehnilised analüüsid tehti hageja esitatud või avalikust allikast saadud dokumentide alusel, st hageja juhatuse esitatud väljavõtted raamatupidamisaruannetest ajavahemiku 2015–2016 kohta; hageja pressiteated; 2016.–2020. aasta äriplaan ning hageja edastatud juhtimisandmed. Lisaks on märgitud, et nendes analüüsides ei ole kontrollitud elemente, mille põhjal need analüüsid läbi viidi.

158 Mis puudutab seejärel ühe ülikooli professori tehnilist aruannet, siis on kinnitatud, et hagejal oli enne komisjoni poolt uurimismenetluse alustamist Itaalia turul väga soodne positsioon. Komisjoni uurimismenetlus ja Tercase otsus muutsid hageja mainet turul, tema klientide usaldust ning kasvuootusi. Ainuüksi komisjoni käitumise tõttu kaotas hageja kliente ja hoiuseid, see takistas Tercase ja Carpise integreerimist, nagu oli ette nähtud 2015.–2019. aasta äriplaanis, ning tingis vajaduse leida muu lahendus käimasoleva integratsiooniprojekti jätkamiseks. Samas aruandes on siiski ka märgitud, et hageja 2015. aasta bilanss, mis puudutas Tercase otsusele eelnenud perioodi, sisaldas 296 miljoni euro suurust kahjumit ning et alates 2016. aasta lõpust oli see otsus vaid üks väidetavalt tekkinud kahju põhjustest. Järelikult nõrgendab samas aruandes mainitud asjaolude möönmine järeldust, et Tercase otsus oli väidetava kahju otsene ja määrav põhjus. Lisaks on aruande sissejuhatuses selgelt täpsustatud, et aruande aluseks oleva teabe esitas hageja, ilma et seda teavet oleks kontrollitud, ning et analüüsid piirduvad majanduslike ja finantsaspektidega, jättes välja õiguslikud aspektid.

159 Lõpuks on seega eespool viidatud tehnilistes aruannetes arvesse võetud üksnes hageja enda esitatud andmeid, ilma et neid andmeid oleks kontrollitud, ning neis aruannetes ei ole analüüsitud väidetava kahju muude võimalike põhjuste, sealhulgas hageja käitumise mõju, mistõttu ei ole need aruanded iseenesest piisavad selle tõendamiseks, et see kahju on komisjoni käitumise otsene tagajärg. Seega ei tõenda need aruanded, et Tercase otsus oli selle kahju otsene ja määrav põhjus.

160 Kõiki neid kaalutlusi arvestades ei saa nõustuda hageja väidetega, et väidetavalt õigusvastane käitumine, mida komisjonile ette heidetakse, viis hoiuste ja klientide kaotamiseni, takistades 2015.–2019. aasta äriplaani elluviimist, ning oli hagejale väidetavalt tekitatud kahju otsene põhjus. Nimelt võimaldab asjakohaste tõendite igakülgne hindamine Üldkohtul järeldada, et kuigi Tercase otsus võis mängida teatavat rolli hageja klientide usalduse kaotamisel, oli see kaotus tingitud ka muudest teguritest, mistõttu ei saa seda otsust pidada väidetava kahju määravaks ja otseseks põhjuseks eespool punktis 134 viidatud kohtupraktika tähenduses.

161 Sellest tuleneb, et hageja ei ole tõendanud põhjusliku seose olemasolu komisjoni väidetavalt õigusvastase käitumise ja väidetava kahju vahel.

162 Kõike eeltoodut arvestades tuleb märkida, et lepinguvälise vastutuse tekkimise tingimused, mis puudutavad ühelt poolt piisavalt selge rikkumise olemasolu ning teiselt poolt põhjusliku seose olemasolu etteheidetava käitumise ja väidetava kahju vahel, ei ole täidetud.

163 Seega tuleb hagi jätta rahuldamata, ilma et oleks vaja analüüsida liidu lepinguvälise vastutuse tekkimise tingimust, mille kohaselt peab tegemist olema tegeliku kahjuga.

Kohtukulud

164 Kodukorra artikli 134 lõike 1 kohaselt on kohtuvaidluse kaotanud pool kohustatud hüvitama kohtukulud, kui vastaspool on seda nõudnud. Kuna hageja on kohtuvaidluse kaotanud, tuleb vastavalt komisjoni nõudele kohtukulud temalt välja mõista.

Esitatud põhjendustest lähtudes

ÜLDKOHUS (neljas koda laiendatud koosseisus)

otsustab:

1. Jätta hagi rahuldamata.

2. Jätta kohtukulud Banca Popolare di Bari SpA kanda.

da Silva Passos Gervasoni Półtorak

Reine Pynnä

Kuulutatud avalikul kohtuistungil 20. detsembril 2023 Luxembourgis.

Allkirjad